

શ્રી મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક

પ્રવચન નં. ૧

અધિકાર - ૧લો

સ્થળ:સુવર્ણપુરી તા.:૧૨.૦૮.૧૯૫૪ ગુરુવાર

મંગલાચરણ

શમો લોએ સવ્વ અરિહંતાણં;
શમો લોએ સવ્વ સિદ્ધાણં;
શમો લોએ સવ્વ આયરિયાણં;
શમો લોએ સવ્વ ઉવજ્જયાણં;
શમો લોએ સવ્વ ત્રિકાળવર્તી સાહૂણં;
ૐકાર બિન્દુ સંયુક્તં નિત્યં ધ્યાયન્તિ યોગિનઃ।
કામદં મોક્ષદં ચૈવ ૐકારાય નમોનમઃ॥
મંગલં ભગવાન્ વીરો મંગલં ગૌતમો ગણી ।
મંગલં કુંદકુંદાર્યો જૈન ધર્મોસ્તુ મંગલમ્ ॥
નમઃ સમયસારાય સ્વાનુભૂત્યા ચકાસતે ।
ચિત્સ્વભાવાય ભાવાય સર્વ ભાવાન્તરચ્છિદે ॥
ત્રિકાળ દિવ્યધ્વનિ દાતાર...

મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક શાસ્ત્રનું પાનું ચૌદમું છે. જુઓ અધિકાર શું ચાલે છે? કે પ્રશ્નકારનો પ્રશ્ન છે કે “સાધારણ પ્રાણી પોતાના જ્ઞાનના ક્ષયોપશમના કારણમાં, કોઈ શાસ્ત્રનો અન્યથા અર્થ ભાસે અને શાસ્ત્રમાં ગૂંથી નાંખે, તો એની તો પરંપરા ચાલે તો એમાં શું સમજવું?” એવો પ્રશ્ન ઊઠ્યો એનો આ “ઉત્તર” ચાલે છે. શાસ્ત્રમાં ઓછા જ્ઞાનને લઈને, કોઈ અર્થ અન્યથા ભાસીને એની ગૂંથાણી થઈ જાય, તો એની પરંપરા ચાલે એનું શું સમજવું? એમ પ્રશ્નકારે પ્રશ્ન કર્યો છે. ત્યારે કહ્યું કે ભાઈ, એવું બને નહીં. જૈન શાસનમાં યથાર્થ શ્રદ્ધા, જ્ઞાનના ધરનારા પરંપરાથી ચાલ્યા આવે છે તેથી એની પરંપરામાં સત્ય તૂટ્યું નથી. હા, એટલું કે કોઈ એવા મિથ્યાદષ્ટિ જીવે અન્યથા સત્ય તત્ત્વને વિરુદ્ધ પ્રરૂપ્યું હોય અને ગૂંથ્યું હોય તો “બીજો પુરુષ એવો નીકળે કે એની પરંપરા ચાલવા દે નહીં....”

“વળી આટલું વિશેષ જાણવું, કે જેને અન્યથા જાણવાથી જીવનું બૂરું થાય” જેને અન્યથા જાણવાથી જીવનું બૂરું થાય “એવા દેવ - ગુરુ - ધર્માદિક એની અને જીવાદિક તત્ત્વોને તો શ્રદ્ધાળુ જૈની અન્યથા જાણે જ નહીં.....” સાચો જૈની યથાર્થ શ્રદ્ધાવાળો હોય એને અંતર અભિપ્રાયમાં એમ છે કે વીતરાગી સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન ને ચારિત્ર છે. વીતરાગી ભાવ એ જ મોક્ષનો મારગ છે એટલે એને સાચા દેવ-ગુરુ-ધર્મમાં ફેરફાર પડે નહીં અને જીવાદિ તત્ત્વો જીવ-અજીવ આદિ મોક્ષાદિ તત્ત્વો છે. મોક્ષ તો... પૂરણ દશા છે. જીવ સદા ત્રિકાળ જ્ઞાનમય છે. સંવર, નિર્જરા એ ધર્મ છે. સંવર, નિર્જરાના ધરનારા સાચા ગુરુ છે અને દેવ અને સદ્ગુરુ અને ધર્મ અહિંસા છે એવા દેવ-ગુરુ-ધર્મને અને નવતત્ત્વોને તો સાચો શ્રદ્ધાળુ જૈની અન્યથા જાણે જ નહીં. “એનું તો જૈન આગમમાં પ્રસિદ્ધ કથન છે.....” અહીં આ વાત સિદ્ધ કરી છે.

એનું તો જૈન આગમમાં પ્રસિદ્ધ કથન છે કે સર્વજ્ઞ દેવ કેવા હોય? નિગ્રંથ સંતો ભાવલિંગ સહિત તેનું દ્રવ્યલિંગ કેવું હોય? રાગ રહિત અહિંસા સ્વભાવ ધર્મ કેવો હોય? અને નવ તત્ત્વની પ્રસિદ્ધિ કેવી હોય? જીવ-અજીવ, પુણ્ય-પાપ, આસ્ત્રવ, સંવર, નિર્જરા, બંધ, મોક્ષ એનું તો જૈન આગમ પરંપરા સત્ શાસ્ત્રો વીતરાગના કહેલા છે એમાં તો પ્રસિદ્ધ કથન યથાર્થ છે. સમજાણું? આ જૈન આગમની વ્યાખ્યા મૂકી છે. આહાહા! વીતરાગના શ્રીમુખે નીકળેલા, ગણધરે તે અનુસાર ગૂંથેલા અને તે અનુસારે પરંપરા આચાર્યો આદિએ રચેલા, તે જૈન આગમમાં દેવ કેવા? ગુરુ કેવા? ધર્મ કેવો? જીવ કેવો? સંવર કેવો? નિર્જરા કેવી? એનું તો પ્રસિદ્ધ કથન છે, પ્રગટ કથન છે. ક્યાંય એમાં ગૂઢ કથન નથી એ તો પ્રગટ વ્યક્ત નિર્મળ કથન ચાલ્યું આવે. (છે) એટલે એમાં તો જૈનને સાચી શ્રદ્ધા સમજવામાં કોઈપણ ભ્રમણા થવાનું કારણ રહેતું નથી.

શેઠી! જુઓ સાચા દેવ કેવા સર્વજ્ઞ દેવ હોય, સાચા ગુરુ મુનિ અભ્યંતર ને બાહ્ય કેવા હોય, સાચો ધર્મ કેવો હોય એ તો શાસ્ત્રમાં બધું પ્રસિદ્ધ અને પ્રગટ અને સ્પષ્ટ કથન છે. અનેક આગમોમાં એની સાખ મળે. અનેક આગમ જૈન આગમ વીતરાગના એમાં એની સાખ મળે છે, એમાં કાંઈ વિરોધ અને ભ્રમનું કારણ રહેતું નથી. સમજાણું કાંઈ? આ જૈન આગમ એટલે સનાતન શાસ્ત્ર વીતરાગના ચાલ્યા આવે છે એને જૈન આગમ કહે છે. એમાં દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રનું યથાર્થ સ્વરૂપ ચાલ્યું આવે છે. બીજા વચ્ચે કલ્પિત કર્યા ભગવાનને નામે એમાં તો દેવ-ગુરુ-ધર્મનો ગોટો ઊઠાવ્યો છે અને નવે તત્ત્વનો એમાં ગોટો ઊઠ્યો છે તેને જૈન આગમ કહેતા નથી. ષટ્પંડાગમ, ધવલ, જયધવલ, મહાધવલ, સમયસાર,

પ્રવચનસાર, નિયમસાર આદિ એમાં તો દેવ-ગુરુ-ધર્મ અને નવ તત્ત્વોનું પ્રસિદ્ધ અનેક આગમોમાં પૂર્વાપર વિરોધ રહિત, બધે પ્રસિદ્ધ અને વ્યક્ત પ્રગટ કથન છે. એમાં તો જૈનના સાચા શ્રદ્ધાળુને ક્યાંય ભ્રમણા થવાનું કારણ રહેતું નથી. સાચા શ્રદ્ધાળુને.

“તથા જેને ભ્રમથી અન્યથા જાણવા છતાં....” એટલી વાત. કોઈ એવો બોલ હોય કે સાચા નવ તત્ત્વો, અને છ દ્રવ્યો અને પંચાસ્તિકાય અને દેવ - ગુરુ - ધર્મમાં મુખ્ય પ્રયોજનમાં તો ક્યાંય પ્રસિદ્ધ કથનો શાસ્ત્રોમાં છે એટલે ભૂલ થવાનો સંભવ નથી. “જેને ભ્રમથી અન્યથા જાણવા છતાં તેને જિનની આજ્ઞા માનવાથી જીવનું બૂરું ન થાય એવા કોઈ સૂક્ષ્મ અર્થમાં....” છે પાઠ. અહીં જીવનું બૂરું ન થાય એવા કોઈ સૂક્ષ્મ અર્થમાં... ઓલામાં તો બૂરું થાય એમ આવ્યું તું ભાઈ! જેને અન્યથા જાણવાથી જીવનું બૂરું થાય, ભૂંડું થાય, અહિત થાય એવા દેવ-ગુરુ-ધર્મ અને નવ તત્ત્વોનું તો પરંપરા સાચા આગમો સમયસાર આદિમાં સ્પષ્ટ કથન છે. અરે! રત્નકરંડ શ્રાવકાચાર લ્યો, ઈષ્ટોપદેશ આદિ શાસ્ત્ર લ્યો, કોઈપણ શાસ્ત્ર દિગંબર સનાતન જૈન દર્શનનું લ્યો, તેમાં બધું સ્પષ્ટ ચોખ્ખું કથન છે.

હવે કોઈ બોલ એવો સૂક્ષ્મમાં ભૂલ આવી જાય, અન્યથા જાણવા છતાં તેને જિનની આજ્ઞા માનવાથી વીતરાગ એમ કહેતા હશે એમ જાણવામાં આવી ગયું. સાધારણ ધારણાના બોલમાં અને જીવનું બૂરું ન થાય એમાં કાંઈ જીવનું ભૂંડું થાય નહીં. કોઈ ધારણાના બોલમાં ફેરફાર પડી ગયો એવા “કોઈ સૂક્ષ્મ અર્થમાં કોઈને....” કોઈને, એ પણ કોઈને એમ કહે છે અને તે “કોઈ અર્થ અન્યથા પ્રમાણમાં લાવે તો પણ તેનો વિશેષ દોષ નથી.....” મૂળ તત્ત્વમાં ફેર પડે, એક હોય તો અને બૂરું આત્માનું થાય. એ મૂળ તત્ત્વ દેવ - ગુરુ - શાસ્ત્ર એની વાત તો અનેક શાસ્ત્રોમાં એકધારા પૂર્વાપર વિરોધ રહિત વાત ચાલી આવે છે. કોઈ પણ શાસ્ત્ર લ્યો, સનાતન જૈન આગમ વીતરાગના. સમજાય છે? નિગંથ માર્ગના કહેલા સનાતન દિગંબર માર્ગ, એનો કોઈપણ ગ્રંથ અને શાસ્ત્ર લ્યો, તો એમાં દેવ-ગુરુ-ધર્મ અને નવતત્ત્વોનું પ્રસિદ્ધ પ્રગટ કથન પૂર્વાપર વિરોધ રહિત છે. પૂર્વાપર ક્યાંય વિરોધ છે એમ બનતું નથી. એમાં તો પૂર્વાપર વિરોધ ક્યાંય છે જ નહીં.

ક્યાંક સહેજ ફેર તો કોઈમાં એમાં લખ્યું હોય કે ભાઈ, એકેન્દ્રિયને સાસ્વાદન સમકિત હોય. કોઈ વળી ગ્રંથ કહે કે એકેન્દ્રિયને સાસ્વાદન ન હોય. એમ કોઈ અન્યથા જાણવાથી કાંઈ બૂરું એમાં આત્માનું થતું નથી. એવા કથનો શાસ્ત્રમાં આવે, એથી કરીને એમાં કાંઈ મૂળ વિશેષ દોષ નથી. સમજમેં આયા? સાધારણ કોઈ એવા બોલ હોય, પણ મૂળ દેવ-ગુરુ-ધર્મને નવ તત્ત્વોમાં ફેર પડે તો આત્માનું અહિત થાય. મોક્ષનો મારગ છે

સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર, અને સંસારનો માર્ગ છે મિથ્યાદર્શન-મિથ્યાજ્ઞાન-મિથ્યાચારિત્ર. એમાં જો જરી કાંઈ ફેર પડે તો એનું ભૂંડું થાય. પણ એ વાત... અહીં તો પ્રસિદ્ધતા છે. કોઈ શાસ્ત્રમાં એ વાતમાં મુખ્યતા છે નહીં એ તો પ્રસિદ્ધ પ્રગટ વાત છે. કોઈ આવો ગૂઢ અર્થ આદિ હોય ધારણાના વિષયનો એમાં કાંઈ વિશેષ તો દોષ છે નહીં. “શ્રી ગોમ્મટસારમાં પણ કહ્યું છે કે....”

સમ્માદ્ઢી જીવો ઉવદ્ઢું પવચણં તુ સદ્ઢદિ ।

સદ્ઢદિ અસભ્ઢાવં અજાણમાણો ગુરુણિયોગા ॥ ૨૭ ॥

- જીવકાંડ

અર્થ - “સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ....” સાચું આત્મ જેને ભાન થયું છે, તેને “ઉપદેશિત સત્ય પ્રવચનને શ્રદ્ધાન કરે છે.....” એ બીજા ગુરુથી ઉપદેશાયેલો સાચા અર્થને સમકિતી શ્રદ્ધાન કરે છે. “તથા અજાણમાન ગુરુના યોગથી....” ગુરુમાં કે ક્ષયોપશમમાં કાંઈક ફેર હોય અને એ ક્ષયોપશમની કોઈ અન્યથા સાધારણ દેવ - ગુરુ - ધર્મ અને નવ તત્ત્વ અને મોક્ષમાર્ગ સિવાયની વાતમાં કોઈ ધારણામાં ફેર ગુરુનો હોય, તો “અસત્યને પણ સમકિતી શ્રદ્ધાન કરે....” કોઈ ધારણાના બોલમાં, સમજે શેઠી? ધારણા. ધારણા એટલે યથાર્થ મુખ્ય પ્રયોજનમાં નહીં. મુખ્ય પ્રયોજનમાં ભૂલ હોય તો તો મિથ્યાદષ્ટિ હો જાતા હૈ. દેવ-ગુરુ-ધર્મ, નવતત્ત્વ, મોક્ષ માર્ગ, નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સંબંધ એની શ્રદ્ધામાં તો એનો ફેર જરીય હોય શકે નહીં. સમજાણું કાંઈ? આગળ છે ૨૨૧-૨૨૨ પાને, કહો સમજાણું કાંઈ?

એટલે કહે છે કે અજાણમાન ગુરુના યોગથી અસત્યને કોઈ સાધારણ ધારણામાં આવી જાય તો એમાં કાંઈ વિશેષ દોષ છે નહીં. પણ દેવ-ગુરુ-ધર્મને સમકિત દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રમાં જો વિપરીત ક્યાંય શ્રદ્ધા હોય, (તો) ભૂરું એનું થાય. એ શ્રદ્ધાના કથનમાં પરંપરાના સત્ય આગમમાં ક્યાંય વિરોધ છે એ તપાસ કરે તો એનો એક જ ન્યાય બધેથી નીકળે છે. “વળી મને પણ વિશેષ જ્ઞાન નથી.....” હવે પોતે કહે છે. મને પણ કાંઈ વિશેષ જ્ઞાન નથી. હું ક્ષયોપશમજ્ઞાનવાળો છું. “તથા જિનઆજ્ઞા ભંગ કરવાનો ઘણો ભય છે.....” જિનઆજ્ઞા કેમ ભંગ ન થાય એમ ઘણો મને ડર છે. “પરંતુ એજ વિચારના બળથી આ ગ્રંથ રચવાનું સાહસ કરું છું.....” એ વિચારના બળથી નામ વાસ્તવિક પ્રયોજન તત્ત્વનું તો મને શ્રદ્ધા અને ભાન છે. અન્યથા કોઈ વાત ધારણાના બોલમાં રહી જાય તો એમાં કાંઈ વિશેષ દોષ નથી. એવા સાહસથી, “એ જ વિચારના બળથી આ ગ્રંથ રચવાનું સાહસ કરું છું.....” સમજાણું કાંઈ?

“તેથી આ ગ્રંથમાં જેવું પૂર્વ ગ્રંથોમાં વર્ણન છે....” મહાસંતોએ પૂર્વે, પૂર્વાપર જે કથન અનાદિથી ચાલ્યું આવે, ભગવાનની વાણી સાથે મેળવાળું છે, “તેવું જ વર્ણન કરીશ.....” તેવું જ આમાં વર્ણન કરીશ. “અથવા કોઈ ઠેકાણે પૂર્વ ગ્રંથોમાં સામાન્ય ગૂઢ વર્ણન છે....” આટલી વાત કરે છે. “કોઈ ઠેકાણે પૂર્વ ગ્રંથોમાં સામાન્ય ભાવ ગર્ભિત ગૂઢ અર્થ ભર્યો હોય તેનો વિશેષ ભાવ પ્રગટ કરી....” કહે એમાં આ કહેવા માંગે છે. એવા વિશેષ ભાવને પ્રગટ કરી “અહીં વર્ણન કરીશ.....” એ મારા ઘરનું કરીશ નહીં. પૂર્વે ગ્રંથોમાં ગૂઢ હોય એ ગૂઢને ખોલી અને એમાં શું અભિપ્રાય કહેવા માંગે છે એને હું આ ગ્રંથમાં વિશેષ પ્રગટ કરીશ. “એ પ્રમાણે વર્ણન કરવામાં હું ઘણી સાવધાની રાખીશ.....” જોયું? જિનઆજ્ઞા ભંગ કરવાનો ભય છે અને આ પ્રમાણે વર્ણન કરવામાં પણ હું ઘણી સાવધાની રાખીશ. “તેમ છતાં કોઈ ઠેકાણે સૂક્ષ્મ અર્થનું....” સૂક્ષ્મ અર્થ હો, પરમાર્થ તત્ત્વમાં ફેર નહીં, દેવ-ગુરુ-ધર્મ એમાં કાંઈ ફેર નહીં. સમજાશું?

આગળ આવે છે ને ભાઈ બીજા, આમાં આવે છે ઘણાં. બસ્સો ચોસઠ કે એમાં આવે છે ને બધું કે ભાઈ! આ તો એની મૂળ વિષય વસ્તુ હોવી જોઈએ, જુઓ બસ્સો ચોસઠ પાનામાં છે. કેટલાક હેય ઉપાદેય તત્ત્વની પરીક્ષા તો કરવી યોગ્ય છે. જુઓ એ બસ્સો ચોસઠ પાનું. છે? એ લીટી ઉપરસે છટ્ટી... ઉપરસે છટ્ટી. છટ્ટાનો છેલ્લો ભાગ. સમજમેં આયા? એટલા માટે છેલ્લો ભાગ છટ્ટીનો. “હેય-ઉપાદેય તત્ત્વોની પરીક્ષા કરવી યોગ્ય છે. છાંડવા યોગ્ય કોણ છે? આદરવા યોગ્ય કોણ છે? એની પરીક્ષા તો જરૂર ધર્મા જીવોએ કરવી.....” છે જુઓ, બસ્સો ચોસઠમાં પાને. હેય-મિથ્યાદર્શન-મિથ્યાજ્ઞાન, મિથ્યાચારિત્ર એની બરાબર પરીક્ષા કરવી. ઉપાદેય-સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર એની બરાબર પરીક્ષા (કરવી) ત્યાં જીવાદિ દ્રવ્યો એની તો બરાબર પરીક્ષા કરવી. શાસ્ત્રમાં પ્રસિદ્ધ કથન છે.

“તત્ત્વોને પિછાણવા.....” જોયું? જીવાદિ છ દ્રવ્યો, જીવાદિ નવ તત્ત્વો એને બરાબર પિછાણવા. “ત્યાગવા યોગ્ય મિથ્યાત્વ રાગાદિ અને ગ્રહણ કરવા યોગ્ય સમ્યગ્દર્શનાદિનું સ્વરૂપ પિછાણવું.....” ત્યાગવા યોગ્ય મિથ્યાશ્રદ્ધા કોને કહેવી? રાગ વિકાર કોને કહેવો? વ્યવહાર કોને કહેવો? જે છોડવા યોગ્ય છે એને તો બરાબર પિછાણવું અને ગ્રહણ કરવા યોગ્ય સમ્યગ્દર્શન આદિનું સ્વરૂપ બરાબર પિછાણવું. “અને નિમિત્ત - નૈમિત્તિક આદિકને જેમ છે તેમ પિછાણવાં.....” લ્યો, નિમિત્ત કોને કહેવું, નૈમિત્તિક સ્વતંત્ર કેમ છે એને તો બરાબર ઉપાદાન-નિમિત્ત, નિમિત્ત-નૈમિત્તિક એની તો બરાબર પરીક્ષા કરવી. શાસ્ત્રમાં એના કથન તો પ્રસિદ્ધ પ્રગટ છે એમાં કાંઈ ફેર છે નહીં. ગમે તે

શાસ્ત્ર વીતરાગ દિગંબર સનાતન સત્ય જૈનદર્શનમાં લ્યો. એમાં ગમે તે ગ્રંથની અંદરમાં આ વાત પ્રસિદ્ધ અને પ્રગટ છે એમાં કોઈ ગૂઢતા કાંઈ છે નહીં. સમજાણું કાંઈ ? બીજે ઘણે ઠેકાણે પણ આ આમાં એ એક મુદ્દામાં આવી ગઈ વાત. કહો સમજાણું કાંઈ ? આ ઉસમેં તો બરાબર પરીક્ષા કરની. ઉસમેં જો ગડબડ ગોટા હૈ તો મિથ્યાદર્શન રહેતે હૈ. સમજાય છે કાંઈ ?

એ વાતમાં તો ક્યાંય ફેર છે જ નહીં એમ કહ્યું. એ તો ગમે તે શાસ્ત્ર જુઓ અત્યારે, એક સમયસાર લ્યો, એક સાધારણ ષટ્દ્રવ્યસંગ્રહ લ્યો, પરમાત્મપ્રકાશ લ્યો, ઈષ્ટોપદેશ લ્યો, ગમે તે ગ્રંથ એમાં નાનો મોટો લ્યો, છ ઢાળા લ્યો. સમજાય છે ? એમાં તો દેવ-ગુરુ-ધર્મ, નવતત્ત્વો, સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર, છાંડવા યોગ્ય મિથ્યાદર્શન-મિથ્યાજ્ઞાન-મિથ્યાચારિત્રનું સ્પષ્ટ પ્રસિદ્ધ કથન છે. એમાં ક્યાંય ગોટો છે નહીં, એમાં ક્યાંય ગૂઢેય નથી એમ. ગોટો તો નથી પણ ગૂઢેય નથી, એ તો સ્પષ્ટ પરીક્ષા કરવા માગે તો થઈ શકે છે. (શ્રોતા : ...) ક્ષયોપશમ ન હોય ત્યાં સંસારનો ક્ષયોપશમ નથી ? યથાર્થ રૂચિ હોય તો એ જાતનો ખ્યાલ આવ્યા વિના રહે નહીં. ક્ષયોપશમ ઓછાવત્તાનો પ્રશ્ન ત્યાં નથી, એની રૂચિ યથાર્થ થવી જોઈએ. યથાર્થ રૂચિ હોય તો સત્યની શોધમાં સત્યમાં અસત્ય પાખંડ રહે નહીં. પ્રભુ પાસે પાખંડ ટકે નહીં. એમ પ્રભુત્વ તત્ત્વ શું છે, સામર્થ્ય સમ્યક્નું જ્ઞાન-દર્શનનું, ચારિત્રનું, દેવ-ગુરુ ને ધર્મનું, પ્રભુતાનું સામર્થ્ય શું છે એવી જેને સત્યની રૂચિથી શોધ હોય (આ) તેનામાં પાખંડ અને અજ્ઞાન ટકી શકે નહીં. એને કોઈ ભરમાવી જાય એમ બને નહીં. કહો સમજાણું કાંઈ ?

શેઠી ! ક્ષયોપશમ થોડા હો તો ઉસમેં પાખંડ ન ટકે. બુદ્ધિ થોડી હોય બાળકને પણ એને કોઈ આવીને કહે કે તારા બાપને મેં ઓલા ભવમાં પચ્ચીસહજાર આપ્યા હતાં તો છોકરો શું કહે ? અરે ! ઓલા ભવની વાત શું ? કે અમારી બુદ્ધિ થોડી ને શું કરવું એમ કહે ? અમારી બુદ્ધિ થોડી એટલે હા પાડી દેવી ? હવે હાલ, હાલ ઓલા ભવમાં પચ્ચીસ હજાર આપ્યા એ વાત તું કરે છે ખોટો માળો, આઠ વરસનો છે તો પણ ના પાડે. એમાં કાંઈ વિશેષ બુદ્ધિની જરૂર છે (નહીં). એમ સાચા દેવ-ગુરુ અને ધર્મ, સાચા નવતત્ત્વો, એમાં મોક્ષતત્ત્વ કેવળજ્ઞાનવાળું કેવું તત્ત્વ હોય ? સંવર-નિર્જરા કેવો સ્વભાવ હોય ? આસ્ત્રવ-બંધ કેવા હોય ? એને કારણે સંવ-નિર્જરા ન થાય એવી વ્યાખ્યા તો સ્પષ્ટ છે, એમાં કોઈ ગડબડ કરાવવા જાય તો હાલે (ચાલે) નહીં, કેમ કે શાસ્ત્રમાં એના કથનો તો બહુ સ્પષ્ટ પ્રસિદ્ધ અને પ્રગટ છે.

કોઈ સાધારણ ધારણાની વાતમાં ફેર પડે તો કહે છે કે એમાં પણ “હું તો સાવધાની રાખીશ. તેમ છતાં કોઈ ઠેકાણે સૂક્ષ્મ અર્થનું અન્યથા વર્ણન થઈ જાય તો વિશેષ

બુદ્ધિમાન હોય તેઓ તેને બરાબર કરી શુદ્ધ કરે એવી મારી પ્રાર્થના છે.....” લ્યો એમ વિનય દર્શાવે છે. સાધારણ બોલમાં કોઈ ફેર પડે, તત્ત્વોમાં તો ફેર છે નહીં કેમ કે ગ્રંથમાં એ તો સ્પષ્ટ વાત છે. એ પ્રમાણે આ શાસ્ત્ર રચવાનો નિશ્ચય કર્યો. આ પ્રમાણે શાસ્ત્ર રચવાનો મેં નિશ્ચય કર્યો. કેટલી વાત મૂકી આમ સંધિ વાળી.

હવે કેવાં શાસ્ત્ર વાંચવા સાંભળવા યોગ્ય છે ?

કેવા શાસ્ત્ર સાંભળવા અને વાંચવા યોગ્ય છે ? એમ કેવા શાસ્ત્ર જોડવા, શીખવા, શીખવાડવા, વિચારવા, લખાવવા, ધર્મકથા કરવી એ કેવા શાસ્ત્ર જોઈએ એની વ્યાખ્યા કરે છે. સમજાય છે કાંઈ ? ભગવાનજીભાઈને આ જોઈતું તું વધારે એટલે આ રેકર્ડમાં... કહો સમજાણું કાંઈ ? કેવા શાસ્ત્ર વાંચવા, સાંભળવા, સંભળાવવા, જોડવા, ગૂંથવા, રચવા, શીખવા, શીખવાડવા, વિચારવા, લખવા અને લખાવવા. કેવા શાસ્ત્રો વાંચવા જે આ બોલ આટલા કહેવાય છે એ વાતની વ્યાખ્યા આમાં કરે છે. જુઓ આ સમજવા જેવી મુદ્દાની રકમની વાત છે. કહો સમજાણું ?

એ નીચે શબ્દ છે બીજા, માથે બોલ હાલે છે. એ નીચે બીજા શબ્દ છે. નીચે અહીં વાંચવા, સાંભળવા પ્રમાણે જોડવા, શીખવા, શીખવાડવા, વિચારવા, લખવા, લખાવવા, આ સાચા શાસ્ત્રો આવા. આ તો અત્યારે મેળેય એવો નથી. જુઓ પંડિતોને કહે કે ભાઈ ! આવા તત્ત્વો લખવા બીજા લખવા નહીં તો કહે ના, અમારે પગાર જ્યાં મળે ત્યાં ગમે તેવા લખવા ને ગમે તેવા..... કહો આ વાત. અહીં પરિષદ ભરાણી હતી. એમાં એક પ્રસ્તાવ મૂકવાનો હતો કે ભાઈ ! સત્ય શાસ્ત્ર હોય એ લખવા અને પ્રસિદ્ધ કરવા બીજાના લખવા નહીં, તો કહે ના, અમારે હાલે નહીં. પ્રસ્તાવ નીકળી ગયો. કાળ જો ને ! આંહી કહે છે કે ધર્મના અર્થોએ વિદ્વાન હો કે સમકિતી હો કે જ્ઞાની હો કે ગૃહસ્થ હો કે મુનિ હો, કેવા શાસ્ત્ર એને વાંચવા, સાંભળવા, સંભળાવવા સાંભળવા, એ હરિભાઈ ! કેવા શાસ્ત્ર સાંભળવા, વાંચવા, જોડવા, શીખવા, શીખવાડવા આહાહા ! વિચારવા ને લખવા અને લખાવવા- જુઓ આવું લખાવવા કહે છે ને ભાઈ જાતે લખે અને લખાવે પણ કેવા હોવા જોઈએ ? હેં ? બરાબર યથાર્થરૂપ હોય તે, એવા શાસ્ત્ર એક પંક્તિમાં મૂકી દે છે.

“જે આગમ મોક્ષમાર્ગનો પ્રકાશ કરે....” ઓહોહો ! એક ટૂકડો મૂકી દીધો. “જે આગમ મોક્ષમાર્ગનો પ્રકાશ કરે....” એટલે કે સમ્યગ્દર્શન-સમ્યગ્જ્ઞાન-સમ્યગ્ચારિત્ર વીતરાગી પરિણામનો પ્રકાશ કરે. સમજાય છે કાંઈ ? કેમ કે જગતને હિત તો કરવું છે અને

અહિતનો નાશ કરવો છે. તો જે શાસ્ત્ર-આગમ મોક્ષમાર્ગ આત્માનો છૂટકારો થાય, બંધનથી છૂટે, જે ભાવે બંધન થાય તે ભાવથી છૂટવાનું બતાવે અને જે ભાવથી અબંધ પરિણામ થાય એવો મોક્ષનો માર્ગ કહે, પ્રકાશ કરે, તે જ આગમ વાંચવા અને સાંભળવા યોગ્ય છે. કહો, આમાં તો ઘણું આવ્યું. (શ્રોતા : ...) આ શું આવ્યું આમાં ભાઈ સ્પષ્ટ. જે આગમ ... આમ આત્મા પૂર્ણાનંદ કેમ ? કે જે મોક્ષ કરવા માગે છે તે મોક્ષ એ કાંઈ બહારથી આવે એવી ચીજ નથી. મોક્ષ અંતરની શક્તિરૂપે આત્મા મોક્ષ છે, અને પ્રગટરૂપે આત્મા એ શક્તિને અવલંબે, શ્રદ્ધા, જ્ઞાન ને રમણતા વીતરાગી પર્યાય દ્વારા કરીને, જેને પૂરણ મોક્ષ થાય એવું જે આગમમાં કથન હોય. સુમેરમલજી ! બહોત આ ગયા ઉસમેં તો દેખો.

આગમની કસોટી, વો સોનાકી કસોટી કરતે હૈ કે નહીં ? હા, આગમકી કસોટી. જે આગમ મોક્ષમાર્ગ... એમાં તો એમ પણ આવ્યું કે આત્મા છે એને અનાદિની અહિતપણાની માન્યતા છે એને હિતપણાની માન્યતા, હિતપણાનું જ્ઞાન અને હિતપણાની રમણતા બતાવે, અહિતના વિકારનો નાશ કરવાનું બતાવે. હિતપણાના માર્ગની ઉત્પત્તિનું બતાવે એનું નામ આગમ કહેવાય, બાકી આગમ કહેવાય નહીં. (શ્રોતા : ...) હેં ? નવતત્ત્વ આ ગયા. અહિતનો નાશ બતાવે. (શ્રોતા : ...) હા. આગમ વડે નક્કી તો કર કે પહેલું કે તારે હિત કરવું છે કે નહીં ? તો હિત તો એ શાંતિથી થાય કે અશાંતિથી થાય ? તો જે કોઈ અશાંતિ પુણ્ય, પાપ, આસ્ત્રવ ને બંધથી હિત બતાવે એ આગમ નહીં. જે કોઈ અરાગ પરિણામી શ્રદ્ધા, જ્ઞાન ને રમણતાથી મુક્તિનું કારણ બતાવે, અને મુક્તિ બતાવે એ જ મોક્ષમાર્ગ એ જ આગમ છે. આગમનો પહેલો ટૂંકો સીધો અર્થ.

હિત કરવું છે કે નહીં ? કે હા, તો હિત કઈ રીતે ? અનાદિકાળથી અહિત ચાલ્યું આવે છે. અનાદિકાળથી પુણ્ય, પાપ, આસ્ત્રવ, બંધની દશા ચાલી આવે છે. જીવ તો છે. પુણ્ય, પાપ, આસ્ત્રવ ને બંધ ચાલ્યા આવે છે, નથી શું ? સંવર, નિર્જરા ને મોક્ષ. નથી શું ? મોક્ષનો મારગ. શું કહ્યું ? અનાદિથી જીવ છે, જડ છે અને તેનામાં પુણ્ય-પાપ, આસ્ત્રવ અને બંધ આ છ તત્ત્વો તો અનાદિથી ચાલ્યા આવે છે. ભાઈ ! કહો બરાબર છે આ ? સુમેરુમલ, કારણ એકલો જીવ હોય તો લક્ષ કોના ઉપર કરે ? એટલે અજીવ પણ છે, જીવ પણ છે અને એ જીવને વર્તમાન શાંતિ હોય તો તો એનામાં આસ્ત્રવ, પુણ્ય, પાપ અનાદિથી ચાલ્યા આવે છે એમ હોઈ શકે નહીં. તો અનાદિથી પુણ્ય ને પાપ, દયા ને દાન, ભક્તિ, વ્રત, કામ, ક્રોધ એવો વિકાર અને બંધભાવ અને એ પુણ્ય-પાપનું એમાં આસ્ત્રવમાં સમાઈ જાય.

એ અજીવ, પુણ્ય-પાપ, આસ્ત્રવ, બંધ અને જીવ એ છ હાલ્યા આવે છે. જે જીવને શાસ્ત્ર શ્રવણ કરવા છે, સાંભળવા છે, વાંચવા છે કયા હેતુએ? કે હિતને માટે. ત્યારે જે કરી રહ્યો છે એનાથી કાંઈ પલટો કરવા માટે. જીવ છે એ અનાદિથી પુણ્ય-પાપ આસ્ત્રવ બંધની દશા કરી રહ્યો છે તેમાંથી પલટો કરવા માટે, કે જે શાસ્ત્ર એ જીવને કાયમ બતાવે, એ જીવને જીવના આશ્રયે પુણ્ય-પાપ, આસ્ત્રવ-બંધનો વ્યય નામ નાશ બતાવે અને સ્વભાવને આશ્રયે મોક્ષનો મારગ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર બતાવે અને એનું ફળ પૂરણ જે મોક્ષ બતાવે એને આગમ કહેવાય છે. મગનભાઈ! બરાબર છે. આ આગમની... ઓહોહો! વ્યાખ્યા. કોને કહેવા આગમ? ભગવાનજીભાઈ! વાત તો બહુ સારી આવી ગઈ કે મારે ત્યાં સાંભળવા ન આવવું, સાદું હોય તો ઠીક પડે. છે તો બહુ સાદું અને સાદું આ ઠીક છે? ભાઈ! આહીં તો સાદામાં સાદી એવી મીઠી વાત આવે છે. જરીક એના વીર્યમાં, જ્ઞાનમાં, જરીક મહાત્તમ લઈને જરી મૂકે અને ગોઠવે, ગોઠવે તો એને એવું લાગે કે આહાહા! આ તે કોઈ મારગ! પણ એને વિચારવું તો એણે જોઈએને? મનુભાઈ! આંહી ને આંહી ખંખેરીને હાલ્યા જાય, થઈ રહ્યું.

જે આગમ ઓહોહો! “જે શાસ્ત્ર....” જેના કથનો “મોક્ષમાર્ગનો પ્રકાશ કરે....” આંહીથી વાત ઉપાડી છે. ત્યારે બંધમાર્ગનું, મોક્ષમાર્ગના પ્રકાશનું જ્ઞાન એમ બંધમાર્ગના અભાવનું પણ જ્ઞાન, પણ અભાવનું મોક્ષમાર્ગના ભાવનું. જે શાસ્ત્ર ગમે તે રીતે ચારે અનુયોગ હો, કથાનુયોગ હો, ચરણાનુયોગ હો, દ્રવ્યાનુયોગ હો કે કરણાનુયોગ હો. મોક્ષમાર્ગ. અહો આત્મા! તને શ્રદ્ધા-જ્ઞાન ને ચારિત્ર જોઈતા હોય તો આ વર્તમાન દશા ચાલી આવે છે, તું એની રૂચિ છોડ. એ રૂચિ છોડી નાંખ એ સીધી વાત તો કરે, પણ જો તને હિત કરવું છે શાંતિ જોઈએ છે, આનંદ જોવે છે એટલે કે મુક્તિના રાહ - પંથ જોવે છે તો મુક્ત સ્વરૂપ વસ્તુ તું છો એના અવલંબે તે મુક્ત સ્વરૂપનો મોક્ષના કારણની દશા પ્રગટ થશે. કહો સમજાણું કાંઈ?

આમ જે આગમ બતાવે “મોક્ષમાર્ગનો પ્રકાશ કરે તે જ આગમ વાંચવા - સાંભળવા યોગ્ય છે.....” શું કહે છે? ગમે એ આગમ વાત કરે, કરણાનુયોગની કરે, પ્રકૃતિની કરે, કોઈ આસ્ત્રવ, બંધની વ્યાખ્યા કરે પણ એનું પ્રયોજન શું? કે આ સ્વભાવવાન વસ્તુ છે એને પલટો માર. અનાદિથી પુણ્ય-પાપ વિકારની પર્યાય રૂપે, અવસ્થા રૂપે રોકાઈ ગયો છો, હવે સ્વભાવનો આશ્રય કરીને શ્રદ્ધા-જ્ઞાન અને રમણતા પ્રગટ કર. બીજા આસ્ત્રવ બંધથીય શ્રદ્ધા, જ્ઞાન, ચારિત્ર થશે નહીં અને શ્રદ્ધા-જ્ઞાન-ચારિત્ર કોઈ અજીવના નિમિત્તે કે

ગુરુ મળ્યા માટે એને લક્ષે થશે નહીં. વાડીભાઈ ! લ્યો આમાં તો નિમિત્તે ઊડી ગયું અને વ્યવહારેય ઊડી ગયો. જે આગમ વ્યવહાર અને નિમિત્તથી મોક્ષમાર્ગનો પ્રકાશ ન કરે તો અવલંબન એ સ્વભાવના અવલંબને જ પ્રગટ થાય આવી જે વાત કરે તે જ આગમ. શેઠી ! શું વાત મહેન્દ્રજી. શેઠી તો બહોત ખાનદાન હૈ તો ઉસે બડી અચ્છી લગતી હૈ. ઉસે ન્યાય આવે તો એને અંદર થાય ઓહોહો ! મારગ તો આ છે. કેમ શેઠી ! મારગ તો એસા હૈ ભૈયા.

વસ્તુ તારે નક્કી કરવું પડશેને ? પ્રભુ ! તું છો કે નહીં ? તું હો કે નહીં ? તો હૈ તેરી હૈયાતિમેં કુછ વર્તમાનમેં વિરુદ્ધ હૈ કે નહીં ? જો વર્તમાનમેં વિરુદ્ધ ન હો તો તેરે શાંતિ પ્રગટ હોની ચાહિયે. સુમેરમલજી ! શરીરમેં રોગ આતે હૈ, પ્રતિકૂળતા આતી હૈ ઓ તો જડકી દશા હૈ. તેરા લક્ષ પર ઉપર જાતે હૈ. વો લક્ષ કરાતે નહીં. લક્ષ તેરા પર ઉપર જાતે હૈ તો તેરી દશામેં બંધભાવ હૈ કે નહીં ? બંધભાવ હૈ તો ઉસકા નાશ કરનેકી અપૂર્વ દૃષ્ટિ બતાવે કે જે બંધકા અવલંબન નહીં, શરીરકા અવલંબન નહીં ઔર બંધનસે છૂટનેકા બતાવે તો બંધનસે છૂટનેકો (તો) શુદ્ધ ચૈતન્ય જ્ઞાનાનંદ હૈ ક્યોંકિ પ્રાપ્તકી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ. વો આત્મામેં જો સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રકી નિર્મળ પર્યાયકા પિંડ જો ન હો તો કહાંસે આયેગા ? એ જીવ તત્ત્વની એ વ્યાખ્યા કરે, ભગવાન ! આગમ કે તારા તત્ત્વમાં પ્રભુત્વ પૂરણ પડયું છે. તારી વર્તમાન દશામાં અપ્રભુતા નામ પામરતા થઈ ગઈ છે, એ પામરતાને પ્રભુતાના અવલંબે પર્યાયમાં પ્રભુતા લાવી શકાય છે. સમજાય છે કાંઈ ? સાંભળવામાં આવે છે ને, થોડા થોડા. સમજાય છે ? હૈં ? આ મુદ્દાની વાત છે આ મુદ્દાની રકમ છે.

“જે આગમ મોક્ષમાર્ગનો પ્રકાશ કરે....” આમ બંધનથી છૂટવાની રીત બતાવે. બંધનથી છૂટવાની રીત બતાવે, એટલે કે પૂરણ મુક્ત થવાના રાહ બતાવે. પૂરણ મુક્ત થવાનો પંથ બતાવે તો, પૂરણ મુક્તમાં જેમ કાંઈ પણ અવલંબન નથી એમ એના માર્ગમાં પણ પરનું અવલંબન કાંઈ છે નહીં. જે આગમ મોક્ષમાર્ગનો પ્રકાશ કરે, કહો સમજાય છે ? એ આગમ, તે જ આગમ વાંચવા, બીજા આગમ વાંચવા નહીં. અસ્તિમાં આ ગયા કે નહીં ? દૂસરા આગમ નહીં વાંચના. જિસને રાગકો ધર્મ બતાયા હો, પર હો તો મેરેકો લાભ હો, એસા બતાયા હો. સમજાય છે ? અને રાગ હોતે હોતે કભી સંસારકા નાશ હોગા એસા બતાયા હો એસા શાસ્ત્ર વાંચવા, સાંભળવા યોગ્ય નથી. વાંચવામાં આ જ આગમ વાંચવા અને સાંભળવા યોગ્ય છે.

હરિભાઈ ! આવા સાંભળવા યોગ્ય છે. (શ્રોતા : ...) કયા ? પણ વો સચ્ચા શાસ્ત્ર પઢયા હી કહાં હૈ ? વો તો કહેતા હૈ ને સચ્ચા શાસ્ત્ર પઢયા હી નહીં. સચ્ચા શાસ્ત્રમેં

વો, હૈ વો પઢયા ઉસકા નામ વો સચ્ચા શાસ્ત્ર પઢયા કહેતે હૈ, નહીં તો મિથ્યાશાસ્ત્ર પઢયા હૈ વો ભી. ઉસકી દષ્ટિમેં મિથ્યા હૈ ને? સચ્ચા શાસ્ત્ર, ઓ સચ્ચા શાસ્ત્ર કિસકો કહના ઓ તો... માનતે હૈ કિ જિસમેં બંધ માર્ગ રહિતકી વ્યાખ્યા હો વો સુને, ઓર ઉસમેં ઐસા કહા હૈ, ઉસમેં કહા હો ઐસા સુને (પર) ઉસમેં કહા હો ઐસા ન માનકર દૂસરા માને તો વે સચ્ચા આગમ વાંચતે નહીં. સચ્ચા આગમ વાંચતે અને સુનતે ભી નહીં. ભલે સમયસાર હો! સમજેને? વો સમયસાર, અહીં તો કહે છે કોઈ પણ શાસ્ત્ર આગમનું એવું હોવું જોઈએ, કે એ જીવની કાયમી હયાતિ રાખીને કાયમી હયાતિ ત્રિકાળ, ત્રિકાળ હયાતિ, સત્તા, મૌજુદ રખકર ઉસકી દશામેં જો વિકૃત, વિરૂપ, વિકાર હો ગયા હૈ ઉસકો છુડાનેકા હી આ શાસ્ત્ર કહેતે હૈ. દૂસરા ક્યા કહના હૈ ઉસકો? તો જે શાસ્ત્રમેં ઐસે વાંચકર, સુનકર, સાંભળકર, વિચાર કરકે, વિકાર રહિત બતાયા હો ઐસા ઉસમેં હૈ ઐસી દષ્ટિસે વાંચે, સુને તો સચ્ચા આગમ વાંચ્યા સુના કહેવાય, પણ સાચા આગમનું કહેલું કથન હોય પણ વિપરીત દષ્ટિસે વાંચે તો આગમ નથી વાંચ્યા એની દષ્ટિ વાંચી છે. હેં? ઉસકી દષ્ટિ વાંચી હૈ. અપની દષ્ટિ મુખ્ય વાંચતે હૈ, વો ક્યા કહેતે હૈ ઐસા દષ્ટિમેં નિખાલસપનેસે વાંચતે સુનતે નહીં.

વો પ્રશ્ન થા ભાઈ! એનો પ્રશ્ન એમ કે સાચા આગમમાં પણ આ ઊંધું મતાર્થ ચાલે છે ને? પણ એ સાચા આગમ એને નથી. વાંચના તે સાચા આગમ હૈ (નહીં) વો તો આગમ સચ્ચા હૈ પર ઉસકી દષ્ટિમેં ફેર હૈ તો ઊંધા અર્થ સમજતે હૈ વો તો પહેલે કહ દિયા કે સાચા દેવ-ગુરુ-ધર્મ ઓર સાચા નવતત્ત્વ, સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર, મિથ્યાદર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર, નિમિત્ત-નિમિત્ત સંબંધ એનું તો સ્પષ્ટ કથન શાસ્ત્રોમાં છે. એમાં જે વિપરીત કલ્પે એને શાસ્ત્ર વાંચવાની દષ્ટિ સાચી નથી. એને સાંભળવાની પણ લાયકાત સરખી નથી. મહેન્દ્રકુમારજી કહો સમજાણું? ભાઈ ભગવાનજીભાઈને આવું ઉતારવું તું. એમ કે નવરા હોય તો આપણને ઠીક પડે. બપોરનું બહુ ઝીણું પડે. સમજાય છે કાંઈ? વાત સાચી. બપોરનું ઝીણું વળી આજ તો આવશે થોડું, કહો સમજાણું? આંહી કહે છે કે જે આગમ મોક્ષમાર્ગનો ઓહોહો! છૂટવાનો માર્ગ, એના ભેગો બંધ બંધાવાનો માર્ગ ને બંધ. બંધ તત્ત્વને વર્ણવે અને બંધના માર્ગને વર્ણવે પણ એનું પ્રયોજન છૂટવાના માર્ગનું પ્રયોજન એમાં છે.

બંધન અને બંધનના કારણ આસ્ત્રવને સમજાવે એ એટલા પૂરતું પ્રયોજન નથી, આસ્ત્રવ તે અહિત છે, હેય છે, બંધ તે અહિત છે એ સમજાવવામાં સંવર તે ઉપાદેય છે, નિર્જરા તે હિત છે અને મોક્ષ તે પરમહિત છે. એ સમજાવે તે આગમને આગમ કહેવાય છે. એવા આગમો વાંચવા - સાંભળવા યોગ્ય છે. એવા આગમ જોડવા, શીખવા, આ

આગમ શીખવા, બીજા વેદિયા શાસ્ત્રને શીખવા નહીં કહે છે. બીજાને શીખવાડવા હોય તો આવા શાસ્ત્ર શીખવાડવા. ભાઈ ! બીજા કહે કે આ વાંચો વ્યાખ્યાનમાં ફલાણું વાંચો ફલાણું. શીખવા, શીખવવા, વિચારવા, લખાવવા એ બધાં આવા શાસ્ત્ર હોય તે આત્માર્થીએ સાંભળવા અને વિચારવા અને લખવા અને લખાવવા. બીજાના પ્રવાહની પરંપરા ચાલી જાય એવી ભૂલ જ્ઞાની અને આત્માર્થી કરતા નથી. સમજાણું કાંઈ ? (શ્રોતા : અમારા બાપદાદા...) બાપદાદા ખોટા નથી ? ત્યારે ઈ ખોટો હતો તો એના બાપદાદા ખોટા ને એના સ્વીકારે નિગોદમાં રખડતો હતો.

ત્રણલોકનાનાથ તીર્થંકર થયા તે તીર્થંકર પણ પહેલા પોતે પૂર્વે અનંતા તીર્થંકરના સમોવસરણમાં ગયેલ છતાં વિરુદ્ધ લઈને આવે તીર્થંકર ખુદ એ તીર્થંકર નહીં થવા પહેલાં અનંતવાર સમોવસરણમાં ગયેલ પણ મિથ્યાદષ્ટિપણે પાછો આવ્યો એટલે શું થયું ? વસ્તુ મોક્ષનો માર્ગ શાંતિ, આનંદ, પવિત્રતા શુચિતા, શૌચતા, સત્યતા, અહિંસકતા, સ્વાભાવિક અહિંસકતા હોં, સહજ અહિંસકતા, એ બધી વીતરાગી પર્યાય છે. અરાગી દશા છે. સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર પણ અકષાય દશા છે. તે અકષાયદશાનું જેમાં સ્પષ્ટ કથન હોય, જેમાં ગડબડ ગોટો ન હોય એવા આગમ વાંચવા અને સાંભળવા તે યોગ્ય છે. એનો અર્થ કે એ સિવાયના બીજા સાંભળવા અને વાંચવા યોગ્ય નથી. કોઈ અર્થ જોવા વિચારવા કરે એ પ્રશ્ન કાંઈ રહેતો (નથી). એ આગમ તરીકે નહીં, આ આગમ છે માટે વાંચવું છે એમ નથી. એ તો કુઆગમ છે પણ એમાં શું કહેવા માગે છે એમ જાણીને વાંચે.

કારણકે સંસારમાં... જુઓ હવે ન્યાય આપે છે. “જીવ નાના (જુદાં જુદાં) પ્રકારનાં દુઃખોથી પીડિત છે.....” એક વાત સિદ્ધ કરે છે. સંસારમાં ભગવાન આત્મા, અનાદિનો, અનેક પ્રકારના દુઃખોથી પીડિત છે. દુઃખથી પીડિત છે. દુઃખ નામ આકુળતા... આકુળતા... આકુળતા...(શ્રોતા : નરક, ઢોરમાં...) અરે આકુળતામાં ! નરક ઢોરમાં ક્યાં હતો ? પોતાની દશામાં આકુળતા છે તેથી દુઃખી છે. શરીર દુઃખનું કારણ નથી. સંયોગ દુઃખનું કારણ નથી, પૈસા સુખનું કારણ નથી ને નિર્ધનતા દુઃખનું કારણ નથી. નિર્ધનતા તે દુઃખરૂપ નથી. સધનતા તે સુખનું કારણ નથી. સધનતા તે સુખરૂપ નથી. ફક્ત આકુળતા... આકુળતા... આકુળતા... એ જ કષાય તે દુઃખરૂપ છે. સમજાણું કાંઈ ? “જો શાસ્ત્ર રૂપી દીપક વડે....” જુઓ. દુઃખથી મુક્ત થવું અને સુખની પ્રાપ્તિ થવી એ જ મોક્ષનો મારગ છે. આસ્ત્રવ અને બંધભાવ પણ દુઃખ છે. દુઃખ સંયોગમાં નથી. પુણ્ય અને પાપ અને વિકલ્પોનું ઊઠવું, શુભાશુભની વૃત્તિ ઊઠવી, વ્રત-અવ્રતના વિકલ્પો ઊઠે એ પણ દુઃખદાયક છે. સમજાય છે ? વ્યવહાર વ્રત હોં, નિશ્ચય વ્રત તો સ્વરૂપની સ્થિરતા છે.

સંસારમાં જે અનેક પ્રકારના દુઃખોથી નાના પ્રકારની મોટી - નાની અનેક પ્રકારની આકુળતા, આ તો નાની મોટી પણ આકુળતા પોતાના... સ્વર્ગમાંય પણ આકુળતા, નરકમાંય આકુળતા, મનુષ્યમાંય આકુળતા, દેવમાંય આકુળતા અને રાગમાંય આકુળતા કેમ કે જ્યાં આત્મા પરદ્રવ્યનો આશ્રય લઈને સુખ લેવા માગે છે એ બધી આકુળતા છે. અશાંતિ એટલે કે દુઃખ છે. શેઠી! “જો શાસ્ત્રરૂપી દીપક વડે....” શાસ્ત્રરૂપી દીવા વડે તે “મોક્ષમાર્ગને પામે.....” શાસ્ત્રરૂપી દીવા વડે તે જો મોક્ષમાર્ગને પામે, એટલે કે આત્માના પવિત્ર આનંદ પૂરણરૂપ દશા એ મોક્ષ, એને પામવાનો અંતરમાર્ગ રસ્તો પામે, “તો તે મોક્ષમાર્ગમાં ગમન કરી....” એ મોક્ષમાર્ગમાં અંદર પરિણમન કરી, ગમન કરી-નામ અંતરમાં પરિણમન કરી “એ દુઃખોથી મુક્ત થાય....” મોક્ષમાર્ગમાં ગમન કરી, જુઓ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રની નિર્મળ વીતરાગતાનું પરિણમન કરી, અને જે મિથ્યાદર્શન-મિથ્યાજ્ઞાન-મિથ્યાચારિત્ર રૂપી આસ્ત્રવ બંધ ને આકુળતા છે એવા આકુળતાના દુઃખોથી મુક્ત થાય. કહો સમજાણું કાંઈ ?

“હવે મોક્ષમાર્ગ તો એક વીતરાગભાવ છે....” એમ ત્યાં (ત્યાં) સ્થૂળરૂપે વાત કરી હતી. હવે સ્પષ્ટ ખોલી નાંખી વાત. “હવે મોક્ષમાર્ગ તો એક વીતરાગભાવ છે....” મોક્ષમાર્ગ કોઈ રાગ નથી, પુણ્ય નથી, વ્યવહાર નથી, મોક્ષમાર્ગ જ નથી. મોક્ષમાર્ગ તો એક જ પ્રકારનો અવિકારી પરિણામ છે. હૈ શેઠી! પંદર પાને. “મોક્ષમાર્ગ તો એક વીતરાગભાવ છે....” ખલાસ હો ગયા. ઉસમેં જુઓ વીતરાગભાવ. રાગ, પુણ્ય, વ્યવહાર ઔર નિમિત્તકા લક્ષ છોડકર ઉસ સ્વભાવકા આશ્રય પરમપારિણામિક, ચિદાનંદ સ્વરૂપ, એકરૂપ શક્તિ... શક્તિ... શક્તિ એ સ્વભાવને શક્તિરૂપ સત્ત્વનું તત્ત્વ એના અવલંબે જે વીતરાગ શ્રદ્ધા ને રાગ અને પુણ્યના અભાવવાળી જે જ્ઞાનદશા અને રમણતા થાય એ વીતરાગભાવ, એ જ એક મોક્ષમાર્ગ છે. વચમાં રાગ આવે, દયા-દાન આવે, વ્રત આદિના પરિણામ આદિ એ મોક્ષમાર્ગ નથી. જુઓ એક વીતરાગભાવ તે મોક્ષમાર્ગ છે.

મોક્ષમાર્ગ તે વીતરાગભાવ પણ છે અને વચ્ચે રાગભાવ આવે એ પણ મોક્ષમાર્ગ છે એમ છે નહીં. (શ્રોતા : ...) રાગ નહીં ઉલટા હૈ, રાગ જિતના આતા હૈ વો મોક્ષમાર્ગ હૈ હી નહીં. સમજાય છે કાંઈ ? ઓહોહો ! પહેલેથી લખ્યું તે એક ધારા નવ અધ્યાય સુધી એકધારા લખી છે વાત પણ લોકો સમજવાને આ શાસ્ત્રના ઊંધા અર્થ કરે, આ વાંચીને પોતાની કલ્પના એમાં નાંખે. વાંચે મોક્ષમાર્ગ અને નાંખે કે ભાઈ વ્યવહાર તો કરના પડતા હૈ કે નહીં ? વ્યવહાર બિના હોતા હૈ ? વ્યવહારકા પેટમેં નિશ્ચય પડા હૈ વો રાગકા પેટમેં

મોક્ષમાર્ગ પડા હૈ! કહો (શ્રોતા : ...) આ અર્થ શું કરે? (શ્રોતા : ...) મનકી કલ્પના. આગમ એસે કહેતે નહીં. દેખો! “મોક્ષમાર્ગ તો વીતરાગભાવ છે....” એક વીતરાગભાવ હૈ પાછો મોક્ષમાર્ગ તો એક વીતરાગભાવ. એક વીતરાગભાવ એટલે બીજો રાગભાવ પણ મોક્ષમાર્ગ છે એમ નહીં. એક જ વીતરાગભાવ મોક્ષમાર્ગ.

અનાદિ ત્રિકાળ મહાવિદેહકેત્ર હો, ભરતકેત્ર હો, ઐરાવતકેત્ર હો, સ્વર્ગમાં હો, નરકમાં હો, એમ આત્મામાં સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર, નિરતિચારચારિત્ર, વિકલ્પના આશ્રય વિનાની શ્રદ્ધા-જ્ઞાનને રમણતા એક જ મોક્ષમાર્ગ છે. બીજો મોક્ષમાર્ગ ત્રણકાળમાં જૈન આગમમાં વર્ણવ્યો (નથી). હલકો કાળ છે એટલે કયા? આ તો આટા, ઘી ઔર ગુડ (શક્કર) ઉસકે પકવાન બનતે હૈ કે નહીં? કે પકવાન દૂસરા સાધનકા બનતા હૈ? બોલો પકવાન તો એમ જ બને.

અહીં હુંડાઅવસર્પિણીકાળ છે એટલે એક ને એક ચાર થઈ જતા હશે અત્યારે? હુંડાઅવસર્પિણીકાળ છે એક ને એક ચાર બને એક ને એક બે નહીં! આ હુંડાઅવસર્પિણીકાળ છે. આ હુંડાઅવસર્પિણીકાળ છે માટે માણસના પેટમાંથી કૂતરું જનમ્યું એમ છે? હુંડાઅવસર્પિણીકાળ છે, હુંડાઅવસર્પિણીકાળ છે એટલે કે શું તે હુંડાઅવસર્પિણીકાળ છે માટે આંબા ને આંબાની ઉપર ફળ લીંબોળી ન આવે. લીંબોળી પાકે ભાઈ! હુંડાઅવસર્પિણીકાળ છે ને! આંબે લીંબોળી પાકી ત્રણકાળે ન પાકે, (શ્રોતા : ...) હા, સમજાય છે? એ તો સમજનારા, ઓળખનારા, પ્રયત્ન કરનારા થોડા હોય એથી કાંઈ વસ્તુ ફરી જાય? વસ્તુ બીજી થાય? નહીં, કે ના ભાઈ! હુંડાઅવસર્પિણી કાળ છે માટે ભાઈ આ માણસને માણસના પેટમાં સ્ત્રીના પેટમાં એમ કે કૂતરા પાક્યા. હુંડાઅવસર્પિણી કાળ છે, બને નહીં ત્રણકાળમાં. સમજાય છે કાંઈ? અને મોક્ષમાર્ગમાં બંધમાર્ગ પાકે અને બંધમાર્ગની ડાળીએ મોક્ષમાર્ગ પાકે એવું હુંડાઅવસર્પિણીકાળમાં હોય નહીં. સમજાણું કાંઈ? લીમડે કેરી પાકે? કેરી. આંબો. એમ બંધમાર્ગ મોક્ષમાર્ગ પંચમહાવ્રતના થાય એમ ત્રણકાળમાં બને નહીં. (શ્રોતા : ...) કલ્પનાસે હૈ, વસ્તુમેં નહીં. (શ્રોતા : કાળકા દોષ) નહીં, કાળકા ભી દોષ નહીં.

ચંદ્ર તો એક હી હૈ. અપની અંગુલિ એસે રખકર દો દેખતે હૈ તો કયા વહાં દો નહીં હો જાતા હૈ. એસે શાસ્ત્રમેં તો યથાર્થ બાત હૈ પણ અપની કલ્પના લેકર ઉસકો વાંચતે હૈ દૂસરા મિથ્યા અર્થ હો જાતા હૈ. વ્યવહારસે હોતા હૈ ને બંધસે હોતા હૈ ને એસા, એસા હોતા હૈ એ તો એની દષ્ટિનો વિષય થયો. વસ્તુમાં નથી એમ. આ જ્ઞેય શાસ્ત્ર જ્ઞેય છે. એ જ્ઞેયના વિષયમાં આવું જ્ઞાન હોય જ નહીં કે બંધ ને રાગથી ધર્મ થાય એ વિષયમાં હોઈ

શકે નહીં. વીતરાગ. એક વીતરાગ. એક જ વાત. મોક્ષમાર્ગ છે? એ પછી અહીં તો એક માર્ગની વાત છે ને? એક વીતરાગભાવ બસ. એક વીતરાગ દશા. પરનું અવલંબન છૂટીને શુદ્ધ ચૈતન્ય શક્તિનો પિંડ છે. એમાંથી વીતરાગ શ્રદ્ધા-વીતરાગી જ્ઞાન અને વીતરાગી ચારિત્ર. રાગની શ્રદ્ધા એથી ધર્મ, રાગના અવલંબે જ્ઞાન અને રાગથી ચારિત્ર એનો નાશ કરાવે અને વીતરાગભાવની ઉત્પત્તિ કરાવે તે જ એક મોક્ષમાર્ગ છે. કહો સમજાણું કાંઈ?

આ વાતને એને સરવાળે શાંતિ જોઈએ છે કે નહીં? તો એના એકડામાં, શરૂઆતમાં શાંતિ હશે તો સરવાળે શાંતિ આવશે કે નહીં? પહેલા મીંડા મૂક્યા અને સરવાળે સંખ્યા આવે? પહેલા મીંડા મૂક્યા એને સરવાળે સંખ્યા ક્યાંથી આવશે? એમ પહેલા બંધભાવ થયો અને પછી આવશે મોક્ષનો માર્ગ! ક્યાંથી આવશે? શાસ્ત્ર એમ કહે નહીં. શાસ્ત્ર જેની સંખ્યા બતાવવી છે એના, એના આંક બતાવે. મોક્ષની પર્યાય પ્રગટ કરવી છે તો એનું લક્ષણ બતાવે કે વીતરાગી શ્રદ્ધા, વીતરાગી જ્ઞાન, વીતરાગી ચારિત્ર એ મોક્ષમાર્ગનું લક્ષણ છે તેને તમે સમજો, પ્રગટ કરો એક જ શાસ્ત્રનું કથન છે. બીજું બધું આવે એ એમાં આ જ્ઞાન થતાં જાણવાનો વિષય રહી જાય છે. “માટે જે શાસ્ત્રોમાં કોઈ પ્રકારે....” જોયું? “માટે જે શાસ્ત્રમાં કોઈ પ્રકારે....” ગમે તે કથનમાં “રાગ-દ્વેષ અને મોહભાવોનો નિષેધ કરી....” લ્યો! ઓલાને અભાવ બતાવી, વ્યય કરી, રાગ-દ્વેષ-મોહ, મોહ એટલે મિથ્યાત્વ અને રાગ એટલે પ્રીતિ, દ્વેષ એટલે અરૂચિ-અણગમો એનો નિષેધ કરી કોઈપણ રીતે રાગ-દ્વેષ-મોહનો નિષેધ, વ્યવહારકા નિષેધ, આ ગયા ભાઈ! વ્યવહારકા નિષેધ આ ગયા. કોઈપણ રીતે શાસ્ત્ર વ્યવહાર આખો નિષેધ કરે. બપોરકા અધિકાર ચલતે હૈ વો બાત હૈ. વ્યવહારનો નિષેધ કરે અને નિશ્ચયનો આદર કરાવે તે શાસ્ત્ર. બીજા શાસ્ત્ર હોઈ શકે નહીં. સમજાણું કાંઈ?

“રાગ-દ્વેષ-મોહભાવોનો....” જુઓ એ ભાવની વ્યાખ્યા છે એ સંયોગની વાત નથી. સંયોગોનો નિષેધ કરે અને સંયોગોનો આદર કરાવે એ વાત હૈ નહીં. અંતરમેં જો વિકારી રાગ-દ્વેષ-મોહ, રાગ-દ્વેષમેં શબ્દ દો હૈ, પરકી દયાના પરિણામ એ રાગ હૈ. પરકો મારના યે દ્વેષ-ભાવ હૈ, ઔર દયામેં સમ્યગ્દર્શન માનના વો મોહ નામ મિથ્યાત્વભાવ હૈ. એવા “ભાવોનો નિષેધ કરી....” એવા રાગ-દ્વેષ અને મિથ્યાત્વભાવનો અભાવ કરાવી “વીતરાગભાવનું પ્રયોજન પ્રગટ કર્યું હોય....” જેમાં એકલો વીતરાગભાવ પરના અવલંબન વિનાનો, ચિદાનંદને અવલંબી ભાવ એવા વીતરાગભાવનું પ્રયોજન પ્રગટ કર્યું હોય “તે જ શાસ્ત્રો વાંચવા ને સાંભળવા યોગ્ય છે....” સમજાય છે કાંઈ સુમેરમલજી! આ તે કેવા શાસ્ત્રો ભાઈ! એ શાંતિથી સાંભળે તો... કામ, ઝઘડાં કરે તો બાપુ પાર આવે એવું નથી.

વાદ - વિવાદ કરે તો પાર ન આવે, એ તો ઘણાં કાળની એ જાતની કુચુક્તિ શીખ્યા હોય તો વાતમાં તો પાર આવે નહીં. તત્ત્વને જે સમજે તો ખરો !

પ્રભુ ! આ તો બહુ ફેર ! સાચા શાસ્ત્રને બહાને પણ એના અર્થો ખોટા કરીને, કુશાસ્ત્રને પોષે છે અને સાચા શાસ્ત્રનું લક્ષણ અનેકાંત છે આ આમ છે. ભાઈ ! સાચા શાસ્ત્રનું લક્ષણ અનેકાંત છે. અનેકાંત એટલે કે રાગથી વીતરાગતા નહીં, વીતરાગતાથી રાગ નહીં. જીવથી જડ નહીં, જડથી જીવ નહીં. વ્યવહારથી નિશ્ચય નહીં અને નિશ્ચયમાંથી વ્યવહાર ફૂટે નહીં. બસ એ જ અધિકાર કહે છે આ કે “રાગ-દ્વેષ-મોહનો અભાવ કરી અને વીતરાગભાવનું પ્રયોજન....” જુઓ અનેકાંત થઈ ગયું. રાગ-દ્વેષ અને અતત્ત્વ શ્રદ્ધાનો અભાવ અને સત્ સ્વતત્ત્વની શ્રદ્ધા પૂર્વક, અંદર વીતરાગતાના પરિણામની ઉત્પત્તિ એનું નામ અનેકાંત કહેવાય છે. આ અનેકાંત શાસ્ત્રનું લક્ષણ છે. સમજાય છે કાંઈ ? એક આવ્યો તો ઠીક છે તમારે. ભગવાનજીભાઈ ! જે શાસ્ત્રોમાં કોઈ પ્રકારે... કોઈ પણ પ્રકારે એમ કહે છે ક્યાંક આ કહે છે કે ભાઈ જુઓ ! જ્ઞાની નિમિત્ત મળવા જોઈએ પહેલાં, પણ એનો અર્થ એવો નથી કે એને ત્યાં રોકાવું પડે.

વિશેષ કહેશે...

॥ પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ ॥